

DE TURKSE VERKIEZINGEN EN DE SCHADUW VAN DE DEMOCRATIE *)

door Gareth Jenkins

De derde opeenvolgende overwinning van de regeringspartij in Turkije bevestigt haar dominantie over het politieke landschap van het land. Maar een nauwkeurige studie van de zich ontwikkelende methoden van regeren zaait ernstige twijfel over de richting waarin de Turkse democratie zich beweegt.

Bij de algemene verkiezingen van 12 juni 2011 won Turkije's regerende AK-partij een derde opeenvolgende termijn, zij verwierf bijna de helft van de stemmen en 326 zetels in het Turkse éénkamerparlement dat 550 leden telt. Het resultaat is een persoonlijke triomf voor premier Recep Tayyip Erdogan die de Turkse politiek al bijna tien jaar beheerst.

Maar er kan over getwist worden of, zoals de AKP-functionarissen enthousiast uitriepen tijdens de dagen die op de verkiezingen volgden, het ook een 'overwinning' is voor wat zij beschrijven als de betrokkenheid van hun partij bij 'vooruitstrevende democratie'. Er zijn wel redenen om te vrezen dat, verre van democratie in Turkije te bevorderen, de omvang en de aard van de verkiezingszege van de AKP de voortdurende achteruitgang van de democratie zouden kunnen versnellen.

De ambitie van de campagne

De overwinnaar bij de verkiezingen van 12 juni 2011 werd nooit betwist. In de laatste jaren is er een sterke consolidatie geweest in de verkiezingsvoorkeuren in Turkije. Het eens grote aantal zwevende kiezers is afgenomen ten gunste van een grotere trouw aan een bepaalde politieke partij. Alle voornaamste opiniepeilingen suggereerden op de vooravond van de verkiezingen dat de AKP met 45-50% zou winnen. De enige vraag was of zij voldoende zetels in het parlement zou bemachtigen om haar eigen grondwet op te stellen. Onder de Turkse wet kan een nieuwe grondwet door het parlement afgekondigd worden als dat gesteund wordt door 367 van de parlementsleden. Als zij de steun heeft van 330 afgevaardigden kan ze onderworpen worden aan een openbaar referendum.

Niemand betwijfelt dat de huidige grondwet van Turkije, die in 1982 afgekondigd werd gedurende een periode van militair bewind, aangepast moet worden. De vraag is, wat ervoor in de plaats komt. Sinds het referendum inzake grondwettelijke aanpassingen in september 2010, heeft Erdogan herhaaldelijk duidelijk gemaakt dat hij gelooft dat de nieuwe grondwet een overgang van het parlementair systeem naar een waarbij de politieke macht geconcentreerd wordt in het bureau van de president, zou moeten behelzen, waarna hij zichzelf tot president wil laten kiezen voor twee achtereenvolgende perioden van 5 jaar.

Turkije heeft een bijzonder hoge electorale drempel van 10%. Als gevolg daarvan hing Erdogans hoop in staat te zijn een op maat gemaakte grondwet te ontwerpen, niet zozeer af van de eigen stemmen op de AKP als op het resultaat van de voornaamste oppositiepartijen: de sociaal-democratische CHP en in het bijzonder de Turkse ultra-nationalistische MHP, die volgens de opiniepeilingen op 11-12% stond. Als gevolg daarvan was de AKP-verkiezing gericht op de MHP;

haar leiders adviseerden supporters van de AKP om al het nodige te doen om de MHP onder de 10% te dwingen.

Van hervorming tot regressie

Vanaf het moment dat zij in november 2002 aan de macht kwam, heeft de AKP een reeks democratiserende hervormingen doorgedrukt teneinde aan de criteria te voldoen voor de opening van onderhandelingen tot toetreding tot de EU. De wijzigingen dienden er ook toe de macht van de seculiere Kemalistische beweging te verzwakken, in het bijzonder de Turkse militaire macht die de Turkse politiek voor meer dan 40 jaar heeft overschaduwd (gedurende welke periode zij vier gekozen regeringen had doen vallen).

In 2007 riep Erdogan vervroegde algemene verkiezingen uit, na een onhandige poging door de toenmalige chef-staf generaal Yasar Büyükanit om te beletten dat de AKP-minister van buitenlandse zaken Abdullah Gül benoemd zou worden op de grotendeels titulaire positie van president. Deze verkiezingen werden op 22 juli 2007 gehouden en resulteerden in een enorme overwinning van de AKP met 46,6% van de stemmen. Gül werd in augustus 2007 tot president benoemd. In maart 2008 deed het andere bastion van de Kemalistische beweging, de hogere echelons van de rechterlijke macht, een onhandige poging om de AKP te verbannen omdat zij zou trachten het secularisme uit te bannen. Dit bleek ook onsuccesvol.

Büyükanits falen om Gül te beletten president te worden, demonstreerde wat velen in de militaire macht reeds wisten: namelijk dat de eens onweerstaanbare politieke macht van de generaals verminderd was tot op het punt dat zij weinig meer was dan opschepperij. Hoewel zij een irritante factor waren, waren de Kemalisten in de hogere echelons van de rechterlijke macht evenmin in staat om hun controle op de regering te handhaven. Laat in 2008 en in 2009 begon de AKP hierdoor te beseffen – eerst langzaam, maar dan steeds meer – dat Turkije voor het eerst sinds 1950 een regering had die niet slechts gevestigd was, maar ook de macht had. Bevrijd van de vrees voor een militaire interventie, was dit de eerste gelegenheid voor de AKP om de oprechtheid van haar betrokkenheid met democratische waarden te bewijzen. De resultaten zijn alarmerend geweest.

Corruptie en nepotisme – altijd al een probleem in de Turkse politiek – namen toe en werden meer openlijk. De AKP weerstond de druk van de EU om de toekenning van openbare contracten transparant te maken. Staatsbanken verstrekten zachte leningen teneinde supporters van de AKP in staat te stellen de op een na grootste mediagroep in het land uit te kopen. De grootste, de Dogan Groep, kreeg belastingboetes van meer dan \$2,5 biljoen. In een poging om faillissement te vermijden, begon de groep onmiddellijk haar kritiek op de AKP te verzwakken en haar meest openhartige columnisten te ontslaan.

Nog verontrustender was wat betiteld werd als het Ergenekon onderzoek. Tegen juni 2011 waren meer dan 300 echte of verdachte tegenstanders van de regering beschuldigd van lidmaatschap van een terroristische organisatie, Ergenekon genaamd, die naar men beweert toegewijd is aan het gebruik van geweld teneinde de AKP te destabiliseren. Het onderzoek was van het begin af aan verstoord door theorieën over misbruik van procedures en absurde

samenzweringen en er is nog nooit enig overtuigend bewijs geleverd dat de organisatie bestaat, nog minder dat de beschuldigten er leden van zijn.

De critici van de zaak beweren dat het onderzoek door pro-AKP-elementen bij de politie gerund wordt, in het bijzonder door volgelingen van de verbannen prediker Fethullah Gülen. Maar het in het openbaar verkondigen van dergelijke claims heeft het risico van bedreigingen voor mensen variërend van een gerespecteerde politiechef tot linkse journalisten – arrestaties en gevangenneming op beschuldiging van te behoren tot Ergenekon. De meeste Turkse journalisten passen nu (niet verrassend) zelfcensuur toe, in het zicht van bedreigingen met belastingboetes en gevangenisstraf.

Flagranter was wat bekend geworden is als het Sledgehammer onderzoek, dat in januari 2010 opgezet werd. Het claimt dat een kliek van militaire officieren een plan gemaakt had om in 2003 een coup te plegen. Het bewijs dat de documenten waarop de claims gebaseerd zijn vervalsingen zijn, is duidelijk en onweerspreekbaar. Maar er is geen poging gedaan om de daders te identificeren. En nog erger: meer dan 200 officieren, zowel in dienst als met pensioen, zijn gearresteerd en gevangengezet tijdens 'het onderzoek'.

De laatste poging

In deze samenhang werden de algemene verkiezingen uitgeschreven op 12 juni 2011. De laatste datum voor het inleveren van de kandidatenlijst van de partijen was 25 april 2011. Twee dagen na de deadline werden twee in het geheim opgenomen video's op het internet uitgezonden. Ze toonden hoe kandidaten van de MHP buitenechtelijke seksuele relaties hadden. Gedurende de volgende vier weken ondergingen acht andere MHP-kandidaten hetzelfde lot. De video's waren alle opgenomen met camera's in particuliere huizen; iets dat aanzienlijke hulpmiddelen in de vorm van personeel en expertise nodig zou hebben gemaakt. Maar de politie deed weinig moeite om de verantwoordelijken op te sporen. Integendeel, bij campagneactiviteiten benutte Erdogan de video's rigoureuus, bewegend dat ze de immoraliteit van de MHP bewezen, waardoor deze partij niet geschikt was om te regeren.

Op 18 mei 2011 hield Erdogan een speech waarin hij tegen de gevolgen waarschuwde als men hem niet voldoende respect toonde. Hij zei dat een generaal die hem niet gesteund had in maart 2004, nu "de prijs betaalde". Verwezen werd naar generaal Engin Alan, die momenteel gevangen zit op beschuldiging van medeplichtigheid bij het beweerde Sledgehammercomplot.

Bij een verkiezingscampagne op 1 juni 2011 kondigde Erdogan aan dat er een audiotape van twee Koerdische nationalistes bestond die bespraken of zij hun supporters zouden zeggen dat zij moesten trachten de vertegenwoordiging van de AKP te verminderen door op de MHP te stemmen. De opname verscheen twee uur later op het internet. Onder de Turkse wet is in het geheim een privégesprek opnemen zonder een gerechtelijk bevel een misdaad, evenals de inhoud ervan publiceren als er een gerechtelijk bevel is voor de opname. Erdogan deed geen moeite om uit te leggen hoe de geheime opname van zijn politieke tegenstanders in zijn bezit was gekomen.

Op 12 juni 2011 won de AKP met 49,9% van de stemmen en 326 zetels, boven de CHP met 25,9% en 135 zetels, en de MHP met 13% en 53 zetels. De overige 36 zetels werden verworven door een blok dat geleid werd door de pro-Koerdische BDP, welke leden als onafhankelijken waren opgetreden om de 10% drempel te overschrijden.

Een autoritaire omkeer?

De verkiezingsuitslagen werden met opluchting begroet door velen die gealarmeerd waren door het vooruitzicht van het eenzijdig opstellen van een nieuwe grondwet door de AKP. Verdere geruststelling kwam in de vorm van de verklaringen van Erdogan na de verkiezingen dat de AKP de parlementaire oppositie zou consulteren gedurende de opstelling van een nieuwe, liberalere grondwet. Maar er zijn drie redenen om aan te nemen dat dergelijk optimisme misplaatst is.

Ten eerste. Erdogan zei hetzelfde na de verkiezingen van 2007, en beloofde gelijkelijk te dienen hen die voor de AKP gestemd hadden als hen die dat niet hadden gedaan; hoewel de realiteit van de laatste vier jaar een heel andere is geweest. Op 12 september 2010 leverde de AKP een pakket van 26 amendementen op de bestaande grondwet in voor een referendum. De meeste voorgestelde wijzigingen waren werkelijk liberaliserend. Maar, de AKP bundelde ze samen met meer controversiële maatregelen die de controle van de regering over de hogere echelons van de rechterlijke macht zouden verhogen. De hervormingen werden goedgekeurd met een marge van 57,9% tot 42,1%. De veranderingen voor de rechterlijke macht werden bijna onmiddellijk doorgevoerd, met het resultaat dat deze hogere echelons nu door benoemde AKP-leden worden gecontroleerd. Geen van de andere echt liberaliserende amendementen zijn tot nu toe geïmplementeerd.

Ten tweede. Als Erdogan een proces van consultatie met de oppositiepartijen begint, zijn de laatste fel tegen ten minste sommige van zijn voornaamste eisen – niet het minst zijn wens inzake een presidentieel systeem. Het is moeilijk te zien hoe een overeenstemming kan worden bereikt. Het is mogelijk dat de AKP, na een gebaar van consultatie te hebben gemaakt, zal trachten individuele leden van de oppositie te overtuigen over te lopen naar de regering en haar de 330 zetels te bezorgen die zij nodig heeft.

Ten derde, het belangrijkste. Het is de vraag of de letter van de wet nog relevant is in het moderne Turkije. Alle dingen die de groeiende autoritaire houding van de AKP hebben gekarakteriseerd, zijn onwettig onder de bestaande Turkse wetten en grondwet. Maar ze komen nog altijd voor. Misschien is het meest zorgwekkende aspect van de verkiezingsoverwinning van de AKP niet dat ze won, maar dat ze haar stem vergrootte. Hoewel hij teleurgesteld zal zijn geweest dat hij geen 330 zetels haalde, zal Erdogan ook geconstateerd hebben dat zijn groeiende autoritaire houding hem geen publieke steun heeft doen verliezen. In een tijd dat hij steeds minder geneigd is om naar waarschuwingen van de internationale gemeenschap, inclusief de EU, te luisteren, lijkt Erdogan weinig geneigd te zijn minder autoritair over te komen de komende jaren.

**Vertaling: Ank Spencer.*

**)Open Democracy*

*